

وسائل آموزش سمعی و بصری در خدمت آموزش موسیقی

در حال حاضر مردم متفکر و مسئولان فرهنگ مملکت که خیر و صلاح عموم را طالبند مواجه با مسئله پیچیده آموزش و پرورش کودکان و نوجوانان و نارسا بودن روش تدریس صحیح میباشند و همواره در پی یافتن راه‌حلهائی هستند که بتوانند نقائص تدریس را تا حد امکان مرتفع سازند و تغییرات دامنهدار و مؤثری در شئون اجتماعی و رشته‌های مختلف درسی بوجود آورند.

بهین جهت در هیچ دوره‌ای مملکت ما تا این حد با آموزش و پرورش صحیح و معلمین کار آزموده و علاقمند محتاج نبوده است، زیرا کودکان هر نسل مطابق احتیاجات زمانی و مکانی بیش از پدران و مادران خود به فرا گرفتن مسائل تازه نیازمند هستند. دانستنیها بقدری متنوع و فراوان است که حدی بر آن متصور نیست، بطور مثال یادآور میشویم با وجود اینکه علم ریاضی از قدیم ترین دانستنیهای بشر است و سابقه آن بدو هزار سال قبل از میلاد میرسد، در صد سال اخیر چند برابر آنچه تاریخ بیاد دارد مطالب جدید و تازه ب مردم عرضه داشته است. موضوعات دیگر از قبیل کشف داروهای آنتی بیوتیک، ویتامین‌ها، هرمون‌ها، اصول روانشناسی تحلیلی و رشد و نمو کودکان همه و همه محصول کار فکری و جسمی مردم هشتاد سال گذشته میباشد. همچنین با افزایش جمعیت مملکت، مشکل آموزش و پرورش پیچیده‌تر میگردد.

میدانیم که برنامه تحصیلی کودکان در مدرسه بی اندازه سنگین است و بزرگ سالان نیز برای جبران عقب ماندگی های خود مجبورند بعد از فراغ از تحصیل باز در زمینه های تخصصی خود به مطالعه پردازند .

به همین مناسبت اهمیت روش تدریس و تسهیل یادگیری روز بروز آشکارتر میشود و تدریس در مدارس که باید تمام کودکان را از نعمت خواندن و نوشتن ساده برخوردار کند دشوارتر میگردد . فرض کنیم که اگر این سیل خروشان کودکان بعد از مدارس ابتدائی بطرف مدارس متوسطه و دانشکده ها نیز سرازیر شود، بهمان مقدار بلکه بیشتر با کمبود مؤسسات فرهنگی و معلم، و بهمان نسبت با کمبود وسائل تدریس روبرو خواهیم شد.

با این مقدمه کوتاه میتوان نتیجه گرفت که پیشرفت تمدن در دنیا که مملکت ما هم جزئی از آن دنیای بزرگ است، مشکل بزرگی بصورت مشکل « کودکان و برنامه های درسی » در برابر فرهنگیان و اولیاء اطفال قرارداد است که بهر شکل و صورتی بایستی راه حل هائی برای آن پیدا کرد . بعضی گمان میبرند که برای فائق آمدن بر این اشکال راه حل مستقیم و قطعی وجود ندارد ، بعضی بر آنند که بالا رفتن حقوق معلمین تا حدی این مشکل را حل کرده است زیرا بدین وسیله عده زیادی مایل بقبول شغل آموزشی شده اند . ما معتقدیم که تنها زیاد شدن عده معلم برای حل این مسئله بزرگ زمان کافی نیست بلکه در درجه اول معلم باید ورزیده و علاقمند بکار خود باشد و در درجه دوم طرز استفاده از وسایل آموزشی را برای ایجاد ارتباط افکار و عقاید بین خود و شاگردان بنحو احسن بداند. روش های بکار بردن صحیح وسایل آموزش سمعی و بصری سالهاست که در ممالک مترقی مورد تجربه و آزمایش قرار گرفته و تحقیقات علمی نشان داده است که بکار بردن صحیح و بموقع این وسایل از تمام حواس شاگردان جهت آموختن بهتر استفاده میشود و در نتیجه آموختن سهل تر - فراموشی دیرتر و مدت تدریس کوتاهتر میگردد.

نباید ناگفته گذاشت که تمام وسایل آموزشی بالقوه دارای خطراتی هستند که باید از آنها جلوگیری شود. هر معلم علاقمند و کار آزموده در بکار بردن وسایل آموزش سمعی و بصری باید چند سؤال از خود بکند. بدین قرار :

الف - کدام وسیله را باید انتخاب کرد ؟

ب - چگونه و بچه طریق از آن استفاده باید کرد ؟

ج - کجا و چه وقت باید بکار برد ؟

د - به چه کسانی باید آنرا نشان داد ؟

ه - نتیجه بکار بردن آن چه باید باشد ؟

زیرا معلم در کار خود مانند هنرمندی است که اگر نداند برای ساختن و پرداختن کار هنری خود از چه وسایلی و روی چه جنسی و بچه نحوی استفاده کند ، استعداد هنری خود را بهدر و از دست خواهد داد .

البته منظور ما این نیست که هنرمند و معلم را از نظر کارهایشان بایکدیگر صدرصد مقایسه کنیم ، این مثال فقط برای روشن شدن اهمیت صحیح بکار بردن وسایل آموزشی است . زیرا میدانیم که مواد خام هنرمند جسمی است بیجان که هنرمند توانا بآن حرکت و زیبایی و فرم میبخشد . در حالیکه مواد خام (اطفال از نظر بی تجربه بودن) معلم کودکان و نوجوانانی هستند که مثل خود او باید فعال بوده و در امر آموختن و ایجاد ارتباط افکار و هم بستگی های عقاید با اندازه معلم سهیم باشند . این مختصر اعتقاد تمام دانشمندان تعلیم و تربیت است که امروز علاوه بر (شرایط و محیط ، معلم و کتاب - شاگرد و مدرسه) وسایل دیگری نیز با سم و وسایل آموزش سمعی و بصری برای هر گونه فعالیت صحیح آموزشی و تدریس انواع مواد تحصیلی چنان ضرورت پیدا کرده است که در بعضی مواقع از آنها بصورت يك واقعیت نام برده میشود نه متمم و مکمل عوامل دیگر آموزشی .

چون در این مقاله روی سخن با معلمین موسیقی است ، بهتر است از وسایلی که در آموختن این هنر یافتن از ضروریات هر کلاس موسیقی بشمار آمده است نام ببریم و برای نمونه درباره چند نوع آن مختصراً صحبت کنیم .

بطور کلی تدریس موسیقی برای معلمین کار مشکلی است و اغلب معتقد هستند که تنها دانستن اصول اساسی موسیقی تدریس این هنر را در کلاس درس آسان نمی سازد و عده ای دیگر از معلمین را اعتقاد بر این است که شاگردان نو آموز موسیقی باید آنچه را که می شنوند ، ببینند ، و آنچه را که می بینند ، بشنوند . معتقدین بطرز استفاده صحیح از وسایل آموزش سمعی و بصری ضمن تأیید نظرات دو گروه مذکور در بالا ، اضافه میکنند که تنها دیدن و شنیدن برای نو آموزان موسیقی کافی نیست ، بلکه برای آموختن بهتر ، شاگردان موسیقی باید احساس ، حرکت و تمرین را بموازات « دیدن و شنیدن » با استفاده از وسایل آموزشی توأم سازند ، یعنی اصل مهم آموختن را با استفاده از تمام حواس شاگرد عملی نمایند .

استفاده از وسایل سمعی و بصری موقعیت بسیار مناسبی برای ابراز احساسات و ابتکار در بوجود آوردن کارهای هنری شاگردان و معلمین موسیقی فراهم می آورد . با استفاده از این وسایل آموزشی ، معلمین موسیقی میتوانند روش بصری را باروش های معمولی تلفیق کرده و نتیجه و اثر بهتری بدست آورند . در آموختن مطالب موسیقی رعایت مراحل آموختنی ها بیش از سایر رشته های درسی لازم میباشد . مثلاً استفاده

از «تخته ماهوتی» که یکی از وسایل باارزش آموزشی است این فرصت را به معلم میدهد که مطالب مورد نظر را مرحله به مرحله یاد داده و با بکار بردن رنگهای اصلی برای تأیید قسمت های مهم و اساسی درس توجه شاگردان را بآن ها معطوف دارد. یکی از هدف های اساسی در بکار بردن وسایل آموزش سمعی و بصری، شرکت دادن شاگرد در فعالیت های معلم و کلاس میباشد؛ مخصوصاً چون رشته موسیقی نمیتواند بدون فعالیت و شرکت شاگرد پیشرفتی داشته باشد، لذا بهترین وسیله برای ایجاد موقعیت های همکاری در هر گونه فعالیت فقط با استفاده از این وسایل میسر است. تدریس رشته موسیقی نسبت به رشته های دیگر از نظر معلم و یادگیری از نظر شاگرد مشکل تر میباشد، مثلاً اغلب شاگردان قادر بدرك تمام مطالبی که در مدت کوتاه در کلاس موسیقی عنوان میشوند، نیستند، معلم علاقمند بکار خود، میتواند با درست کردن تخته اعلانات مصور و جالب، پایگاه محکمی برای برانگیختن حس کنجکاوی شاگردان جهت آموختن و حل مشکلات آنان درست کرده و حداقل آنرا ۲۴ ساعت در کلاس قرار دهد و بدین وسیله آموختن را توسعه دهد. این قبیل تخته ها، مخصوصاً برای شاگردان کم حافظه ضرورت بیشتری دارد. اصولاً بر طبق نتیجه تحقیقات علمی، در تدریس با وسایل آموزش سمعی و بصری، شاگردان کم حافظه و کم هوش بیشتر استفاده میکنند و اگر معتقد باشیم که آموختن موسیقی، علاوه بر یاد دادن اصولی چند درباره هنر موسیقی و یاهنرمند ساختن عده ای از شاگردان با استعداد، عبارت از تلقین و یاد دادن ارزشهای انسانی با وسایل موسیقی است، بیشتر بارز بکار بردن وسایل آموزش سمعی و بصری معتقد خواهیم بود. زیرا چنین رسالتی را هیچ معلمی نمیتواند فقط با بیان و احیاناً بکار بردن یکی دو وسیله ساده انجام دهد، بلکه باید با در نظر گرفتن مسائل و علایق شاگرد، وسایلی را انتخاب کرد و بطور صحیح از آنها در تدریس استفاده نمود. مثلاً اگر معلمی بخواهد درباره سازهای محلی ایران سخن بگوید، چگونه میتواند، سخنان خود را بدون وسیله عملی سازد. زیرا میدانیم که هر کدام از سازها نشانه آداب و رسوم، فرهنگهای محلی قبایل و طوایف مختلف در زمانهای متفاوت میباشد و هر یک دارای تاریخچه ای است مفصل.

بعقیده ما، معلم در درجه اول باید از امکانات موجود در مدرسه، استفاده بکند و اگر منظورش عملی نشد، به مؤسساتی که تهیه کننده وسایل آموزش سمعی و بصری هستند مراجعه نماید. مثلاً در مورد سخنرانی مذکور، باید با اداره آموزش سمعی و بصری هنرهای زیبای کشور مراجعه نماید و با دریافت «فیلم استریپ» مخصوص که در این زمینه تهیه شده سخنرانی خود را وسیع تر، زنده تر، آسان تر، جالب تر و آموزنده تر سازد. حال که اسم فیلم استریپ برده شد، بی مناسبت نیست

چند سطری در این خصوص نوشته شود . فیلم استریپ عبارت از يك سری تصاویر از عکسهای عادی، نمودارها و «دیاگرام» ها و غیره میباشد که روی يك تکه فیلم مثبت ۳۵ میلیمتری بانظم و ترتیب خاصی چاپ شده باشد .

در امر آموختن موسیقی فرصتهای زیادی برای استفاده از فیلم استریپ وجود دارد . فیلم استریپ را برای استفاده در تدریس موسیقی معمولاً بفرم صفحات موسیقی صدادار میکنند و ارزش آموزشی این قبیل فیلم ها از نظر پرمعنی کردن فهم موسیقی دو برابر خواهد بود، مخصوصاً که نگاهداشتن عکس های فیلم استریپ در روی پرده در اختیار معلم میباشد و این خود فرصت بسیار خوبی برای بحث در مورد هر کدام از عکسهاست .

از تمام وسایل آموزش سمعی و بصری در تدریس موسیقی میتوان بنحواکمل استفاده کرد . با وجود این بتجربه ثابت شده که مؤثرترین آنها در امر آموختن موسیقی عبارتند از : ضبط صوت ، فیلم استریپ، تخته گچی، تخته ماهوتی، فیلم ، دستگاه «اپک»، تخته اعلانات، صفحات موسیقی، اشیاء حقیقی و نمونهها، «اتوهارپ»، زنگهای «رزوناتور» (Resanator Bells) .

چند فیلم استریپ که بفرم صفحه یا نوار صدادار شده در زیر ذکر میشود ، شاید مورد توجه معلمین موسیقی باشد .

فیلم استریپ «زیبای خفته» ، فیلم استریپ «دریاچه قو» ، فیلم استریپ «روپای نیمه شب» و «پرندۀ آتشین» ، هم چنین سری فیلم استریپ های «امریکای جوان آواز میخواند» نیز از جمله وسایل آموزشی مفید میباشد .

همانطور که قبلاً گفتیم هر يك از وسایل آموزش سمعی و بصری بالقوه دارای خطراتی است که در دست اشخاص بی اطلاع از طرز استفاده صحیح از آنها زیان جبران ناپذیری در آموختن ببار خواهد آورد . باید دانست که فقط آشنا بودن به اسامی این وسایل کافی نیست ، بلکه درباره هر يك باید یا مفصلاً بنویسیم و یا کلاسهای تشکیل داده و در آن کلاسها اصول صحیح استفاده از انواع وسایل آموزشی، طرز تهیه و ساختن آنها را بمعلمین یاد بدهیم .

فاطمه اختیاری